

Нурекешов Т.К.
Alikhan Bokeikhan University
Қазақстан, Семей
e-mail: nurekechovt@mail.ru

ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫ РЕТТЕУ МЕН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аннотация: Бұл мақалада энергетика саласындағы ынтымақтастыққа және энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге арналған қолданыстағы халықаралық шарттарға және энергетикалық Хартия (ДЭХ) шартына салыстырмалы талдау жасалды. ДЭХ-энергияның желілік транзиті ережелерін белгілеген алғашқы көпжақты халықаралық шарт. ДЭХ жасасу кезінде болған тауарлар транзиті бойынша көпжақты келісімдер энергетикалық салада түйінді мәні бар желілік транзиттің ерекшеліктері анықталды.

Түйінді сөздер: Энергетика, Энергетикалық Хартия, энергетикалық хартияға қосымша шарт.

Нурекешов Т.К.
Alikhan Bokeikhan University
Қазақстан, Семей
e-mail: nurekechovt@mail.ru

Международно-правовые основы регулирования и эффективного использования энергетических отношений

Аннотация: В данной статье проведен сравнительный анализ действующих международных договоров на сотрудничество в области энергетики и обеспечение энергетической безопасности и договора Энергетической Хартии (ДЭХ). ДЭХ-первый многосторонний международный договор, устанавливающий правила сетевого транзита энергии. При заключении ДЭХ многосторонние соглашения выявлены особенности сетевого транзита, имеющие ключевое значение в энергетической сфере.

Ключевые слова: Энергетика, Энергетическая Хартия, дополнительный договор к Энергетической хартии.

Nurekeshov T.K.
Alikhan Bokeikhan University
Kazakhstan, Semey
e-mail: nurekechovt@mail.ru

International legal framework for the regulation and effective use of energy relations

Abstract: This article provides a comparative analysis of the existing international agreements on cooperation in the field of energy and energy security and the Energy Charter Treaty (ECT). The ECT is the first multilateral international treaty establishing rules for the network transit of energy. At the conclusion of the ECT multilateral agreements, the features of network transit that are of key importance in the energy sector were identified.

Keywords: Energy, Energy Charter, additional agreement to the Energy Charter.

БҰҰ 1982 жылғы теңіз құқығы бойынша Конвенциясы теңіз кеңістігінде құбыр жолдары мен кабельдер тартуға қатысты бірнеше маңызды ережелерді белгілейді, бірақ бұл ережелердің негіздік және территориялық қамтылуы шектеулі болып келеді.

Энергетика саласындағы ынтымақтастық және энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша қазіргі таңдағы қолданыстағы бірден бір көп жақты шарт

1994 жылғы энергетикалық хартияға қосымша шарт болып табылады (бұдан ары ЭХШ).

ЭХШ-энергияны желілік тасымалдау ережелерін белгілеген алғашқы көп жақты халқаралық шарт болып табылады. ЭХШ қол қойылғанға дейін тауар транзиті бойынша көп жақты келісімдер энергетика саласы үшін басты маңызға ие болатын желілік тасымалдаудың ерекшеліктерін көрсеткен жоқ. Мысалы, Барселона

конвенциясы мен 1921 жылғы транзит бостандығы туралы Статут және 1965 жылғы континентшілік мемлекеттердің ішкі транзиттік саудасы туралы конвенциясы тек теміржол және су жолдары арқылы транзиттік тасымалдау мәселелерін реттейді. Соңғысы мемлекет арнайы жеке осы мәселе бойынша келісім шарт жасасқан жағдайда ғана желілік тасымалдауды қолдану мүмкіндігін қарастырады. Бұл Конвенциялар мемлекеттердің шектеулі бөлігінде ғана әрекет етеді, мұның өзі оларды жалпы таныған деп есептеуге мүмкіндік бермейді.

ГАТТ 1947 ж. (ГАТТ 1994 ж.) мемлекеттердің елеулі көлемін қамтиды. Оның құрамына енген V транзиттік бап өз саласынан формалды түрде желілік тасымалдауды алып тастамайды, бірақ мемлекеттер оны іс жүзінде тасымалдаудың осы түріне қатысты қолданбайды және бірнеше мемлекеттер бұл баптың энергияны желілік тасымалдауға таратылу мүмкіндігін даулау үстінде.

Хартия процесі Евроодақ елдерін, орталық және шығыс Европаны, Ресей Федерациясын, орталық Азияны және Кавказды, сондай – ақ Жапонияны, Австралияны және Маңғолияны қамтиды. Шарт оның идеяларын қолдайтын барлық елдердің қосылуына ашық. Осы жағынан алып қарағанда Қытай, Иран, Корея және АСЕАН мемлекеттері сияқты елдер Хартия процесіне үлкен қызығушылық танытуда, сол арқылы оның географиялық қамту аймағын одан әрі кеңейту мүмкіндігін беруде.

Энергетикалық Хартия процесіне қатысушы елдердің алдында жақын арадағы жылдар ішінде тұрған негізгі міндет – Шарт бойынша міндеттемелердің толық көлемде орындалуы. Бұл өз кезегінде тасымалдау, сауда, инвестициялар, қоршаған ортаны қорғау және энергетиканың тиімділік салалары бойынша халқаралық ынтымақтастықтың өсуіне алып келеді. Қол жетілген нәтижелерді дамыта отыра Хартия процесі шынайы ашық ешбір кемсітушіліксіз нарық құру мақсатын жүзеге асыруда басты рөл атқаруға дайын.

Шығыс пен батыс елдері арасындағы энергетикалық ынтымақтастықтың құқықтық негізін құратын көп жақты халқаралық шарт жасасу идеясы тұңғыш рет 1990 жылы Нидерланд Премьер – министрі Любберс көтеріп, Европалық комиссия (комиссия) қолдаған болатын.

1991 жылғы 17 желтоқсанда Гаагада 46 мемлекет Европалық энергетикалық Хартияға қол қойды, ол құқықтық жағынан міндетті емес, энергетикалық ынтымақтастықты нарықтық экономика, ашықтық және бәсекелестік негізінде дамытуға ынталылық принципі негізіндегі құжат болып табылады. Европалық энергетикалық Хартияның тараптары оның атауына қарамастан тек Европа мемлекеттері ғана емес, оған ЕО, АҚШ, Канада, Жапония және Австралияны қоса есептегендегі ОЭСР мемлекеттері, сондай – ақ бұрынғы КСРО мемлекеттері және экономикалық өзара көмек кеңесі мемлекеттері (Шығыс блогы) қол қойды. Қазіргі таңда ЕЭХ қолдаушы мемлекеттердің саны елу сегіз мемлекетті және екі Европалық қауымдастықты құрайды (Европалық қауымдастық және Евроатом).

Европалық энергетикалық Хартия құқықтық жағынан міндетті болып табылатын шарт құрастыруды қарастырған болатын. Соңғы келіссөздер қорытындысы бойынша 1994 жылғы 17 желтоқсанда Лиссабонда Энергетикалық Хартияға қосымша шарт қол қою үшін ашылды (ДЭХ немесе Шарт). Оны Европалық энергетикалық Хартияға мүше елдердің көпшілігі, бірақ барлығы бірдей емес, қолдады. Канада және АҚШ келіссөздерге қатысқанымен соңғы нәтижесінде ДЭХ-қа қол қоймады. ДЭХ оның депозитарийіне (Португалия Үкіметіне) 30-шы ратификациялық грамота тапсырылған кезде 1998 жылғы 16 сәуірде күшіне енді.

Қазіргі таңда ДЭХ елу бір мемлекет және екі Европалық қауымдастық қол қойды. ДЭХ қол қойған мемлекеттер оны ратификациялаған мемлекеттер (46 мемлекет) және ДЭХ-ты ратификацияламаған мемлекеттер (Австралия, Беларусь, Исландия и

Норвегия) болып бөлінеді. Беларусь ДЭХ-ты ратификациялағанға дейін уақытша негізде қолданады. ДЭХ – ты ратификациялаған мемлекеттер–формалды түрде келісуші тараптар болып есептелінетін, шарттың толық құқылы қатысушылары болып табылады.

Қазақстан Республикасы Энергетикалық Хартияға қосымша шарт пен Энергетикалық Хартияға энергетикалық тиімділік және сонымен қатар жүретін экологиялық мәселелер бойынша хаттаманы 1995 жылы ратификациялады.

Энергетикалық Хартия мен ДЭХ-ты құрастыру мен шартқа отыру тарихы мерзімі бойынша бірнеше елеулі оқиғалармен тұспа – тұс келді: КСРО – ның тарауы және жаңа тәуелсіз мемлекеттердің құрылуы (1991), келіссөздердің Уругвайлық раундының аяқталуы және ХСҰ бойынша келісімге қол қойылуы (1994), солтүстік америкалық еркін сауда аймағын құру туралы келісімнің күшіне енуі (1994), европалық энергетикалық нарықты либералдандырудың басталуы (1988) [4]. Бұл тарихи факторлар келіссөз процессіне келесідей ықпал етті:

ДЭХ аса ірі саяси қысым көрсету арқылы қысқа мерзім ішінде қол жеткізілген күрделі компромисстің жемісі болды, мұның өзі оның сөйлем құрамдарынан көрініс тапты, олардың көпшілігі бір-біріне қарама – қайшы, екі түрлі мағынадағы, ал кейде жеткілікті теңестірілмеген болып келеді. ДЭХ-қа сынау найзасының негізгі бағыттары оның теңгерімсіздігі және транзиттік тасымал ережелерінің тиімсіздігі болды. ДЭХ-ты уақытша қолдануды тоқтату туралы шешім қабылдау кезінде соңғы сыни пікір жетекші рөл атқарды.

ДЭХ ережеліктері.

ДЭХ –энергетика саласындағы ынтымақтастыққа арнайы арналған тұңғыш көп жақты халқаралық шарт және сонымен қатар тұңғыш көп жақты инвестициялық шарт болып табылады. ОЭСР, ХСҰ, халқаралық банк шеңберінде инвестицияларды көп жақты реттеу әрекеттері жасалған болатын, алайда

басты ережелер бойынша капитал импортерлері мен экспортерлері арасында келісімнің болмауына байланысты құқықтық жағынан міндеттеуші құралдардың пайда болуына әкелген жоқ. Әлі күнге дейін инвестициялық қатынастарды халқаралық реттеу негізінен екі жақты келісімдер негізінде жүзеге асырылады (қазір әлем бойынша 2000 астам екі жақты инвестициялық шарттар жасалынған). Осы жағынан алып қарағанда ДЭХ рөлі ерекше болып келеді: «көлбеу әрекет ететін» (бүкіл экономикаға ықпал ететін) көп жақты инвестициялық келісімдер жасауды прогресс жоқ болып тұрған кезде ДЭХ дәстүрлі түрде ең жабық салалардың бірі болып табылатын ОЭК – қа қатысты инвестициялық ережелерді анықтайды, сол арқылы оны халық шаруашылығының өзге салаларымен салыстырғанда неғұрлым либералдандыра түседі.

ДЭХ – тың субъектілік құрамы бір тектес емес. Біріншіден, ДЭХ құрамына мемлекеттер де, халқаралық ұйымдар да кіреді (Европалық қауымдастық). Шарттың аралас сипаты оған қатысушы мемлекеттердің позицияларын нығайта түседі, олар сонымен бір мезетте Европалық қауымдастықтың құрамына ене отырып ДЭХ-ты қолдану мен дамыту мәселелері төңірегінде «бір шеп» құра отырып әрекет етеді. екіншіден, ДЭХ біріншісі басым бола отырып энергияны импорттаушы мемлекеттер де, экспорттаушы мемлекеттер де кіреді. Энергияны экспорттаушы елеулі мемлекеттер қатарынан ДЭХ-қа мүше мемлекеттер ретінде тек Әзербайжан, Түркменстан, Өзбекстан және Қазақстанды атауға болады (Норвегия мен Австралия ДЭХ ратификациялаған жоқ). Таяу Шығыстың, Африканың және Латын Америкасының экспорттаушы мемлекеттері ДЭХ-қа қол қойған жоқ. Бұл ДЭХ-ты негізінен энергияны импорттаушы мемлекеттерді біріктіретін құрал ретінде қарастыруға негіз береді.

ДЭХ – тың географиялық қамтуы Европа, бұрынғы КСРО, Азия (Жапония, Моңғолия, Түркия) және Австралияны қамтиды, ДЭХ-өңірлік шеңберден

шыққанымен бұл оған әмбебаптық сипат және «жалпы таныған» белгі бермейді.

ДЭХ –тың мәтіндік құрылымы да күрделі. Негізгі мәтінмен қатар оның құрамына оның ажырамас құрамдас бөлігі болып есептелінетін он төрт қосымша мен бес шешім кіреді. Сонымен қатар қосалқы нормалардың үш тобы бар: декларациялар, хаттамалар және ұғыну. Хаттамалар– заңдық жағынан міндетті келісімдер, ал декларациялар– заңдық күштен айырылған құжаттар, оған ДЭХ- тың екі немесе одан көп тараптары оның ережелерін дамыту немесе нақтылай түсу үшін қол қояды. Ұғынудың мәртебесі анықталмаған, іс жүзінде ол ДЭХ- тың нақтылы нормаларына түсінік беру болып табылады. ДЭХ- қа қол қоюмен бір мезетте оның жекелеме ережелері бойынша көптеген декларациялар және ұғынымдар қабылданды және тиісті экологиялық мәселелер бойынша энергетикалық тиімділік мәселелері бойынша Энергетикалық хартияға хаттамаға қол қойылды. 1998 жылы Энергетикалық Хартияға Хаттама бойынша келіссөздер жүргізу бастамасы көтерілді, алайда олар сол күйі аяқталмай қалды.

ДЭХ – тың институционалдық құрылымына Энергетикалық Хартия бойынша конференция, секретариат және қосалқы органдар кіреді. Конференция халқаралық үкіметаралық ұйым түрінде болып келеді. Оған ДЭХ- қа қол қойған барлық елдер мүше болып табылады. Конференцияға 24 мемлекет және ДЭХ- қа қол қоймаған 10 халқаралық ұйым бақылаушы ретінде қатысады. Конференцияның маңызды өкілеттіктеріне ДЭХ- тың орындалуын қадағалау, ДЭХ- қа түзетулер мәтіндерін қабылдау туралы шешімдер, ДЭХ- қа жаңа тараптарды қосу туралы шешімдер, хаттамалар мен декларациялар бойынша келіссөздерді санкциялау туралы шешімдер жатқызылады. Сонымен қатар конференция энергетиканың кең көлемдегі мәселелері бойынша пікір алмасуға арналған форум қызметін атқарады.

ДЭХ- тың басты ережелері.

ДЭХ – тың жарияланған мақсаттары «Хартия принциптері мен мақсаттарына

сәйкес өзара бір-бірін толықтыру және өзара тиімділік негізінде энергетика саласында ұзақ мерзімдік ынтымақтастыққа» қолдау көрсету болып табылады (2 бап). Сонымен, ДЭХ ережелерін түсіндіру кезінде оның ережелерінің мәтіндік жағы ғана емес сондай – ақ Европалық энергетикалық Хартияның мақсаттары мен принциптері де есепке алынуы тиіс.

Мазмұны бойынша ДЭХ энергетика саласындағы кең көлемдегі қатынастарды қамтиды. ДЭХ нормаларын үш негізгі модульге бөліп көрсетуге болады: сауда, инвестициялық және транзиттік.

Сауда саласында ДЭХ тұтас алғанда сауда және тарифтер туралы Бас келісім (ГАТТ) ережелеріне және сонымен байланысты құжаттарға негізделеді.

ДЭХ 29 бабы кемінде тараптардың бірі ГАТТ тарапы болып табылған жағдайда тараптар арасындағы энергия саудасын ГАТТ ережелеріне бағындырады. Демек, ХСҰ кірмейтін ДЭХ тараптары энергиямен сауда жасау кезінде тіпті оған мүше болмай тұрып та осы ұйымның ережелерін басшылыққа алатын болады (G қосымшасында келтірілген түсініктемелерді есептемегенде). ДЭХ- қа қатысатын ХСҰ мүшелері арасындағы қатынастар тек қана ГАТТ және онымен байланысты нормалар арқылы реттеледі (ст. 4).

2010 жылы күшіне енген 1998 жылғы Сауда түзетулері ДЭХ сауда ережелерінің әрекетін энергетикалық құрал – жабдықтармен сауда жасауға да таратады.

ДЭХ III бөлімінде көрсетілген инвестициялық нормалар ДЭХ – тың негізгі мазмұны болып табылады. Олар екі түрлі мақсатты көздейді: нарыққа қол жетімділікті реттеу және инвестицияларды қорғау. Бұл нормалар ДЭХ- тың қабылдаушы тараптары мен ДЭХ- тың өзге тараптары ішінен шыққан инвесторлар арасындағы қатынастарға біріншісінің аумағына капитал енгізуді жүзеге асырумен байланысты таралады.

ДЭХ инвестициялық нормаларымен байланысты мәселелері.

Біріншіден, шет елдік инвесторлардың қол жетімділігін шектеу

түріндегі энергетикалық нарықты ашу идеологиясы қазіргі жағдайға сәйкес келмейді. Мемлекеттердің көпшілігі ОЭК саласына шет елдік инвесторлардың қол жетімділігін шектеу бойынша қолданыстағы нормаларды қолдайды және жаңа нормалар енгізуде [5], демек, ДЭХ-тың инвестиция алды нормаларын іс жүзінде сақтамайды. Сондай – ақ мемлекеттердің ықпалы артып және ОЭК саласындағы активтердің консолидациялануы жағдайында ДЭХ қосымша инвестициялық шартта көрсетуді жоспарлаған ОЭК – ті демонополизациялау және жекешелендіру идеясы да өзекті болудан қалады.

Екіншіден, бұрын соңды халқаралық құқықта қолданылып көрмеген «энергетикалық қорларға егемендік» деп аталатын бапқа енгізілген энергетикалық қорларға ешбір кемсітушіліксіз қол жетімділікке қолдау көрсету міндеттемесі, өз негізінде жалпы таныған табиғи қорларға егемендік принципін жоққа шығарады. Ол тараптарды осы принциптің ең маңызды элементтерінің бірі – шет елдік инвесторлар үшін өзінің қалауы бойынша кемсітушіліксіз құқықты алып тастау бойынша құқықтан айырады (ст. I (2) 1962 жылғы 14 желтоқсандағы ГА ООН N 1803 резолюциясы «Табиғи қорларға ажырамас егемендік»). Тараптарға қорларға кемсітушіліксіз қол жеткізу үшін кедергілер жасалынбайтындай ету үшін қорларға меншік жүйесін реттеуге тиым салынады (п. 2 ст. 18 ДЭХ). Сонымен қатар, жалпы инвестиция алды нормаларға қарағанда әлдеқайда қатаң құрастырылған бұл міндеттеме ОЭК – тің өзге сегменттерімен салыстырғанда «upstream» саласына қол жетімділікті барынша либералдандыра түседі, мұның өзі ассиметриялық реттеу проблемасын тудырады. Қорларға қол жетімділікке қолдау көрсету міндеттемесімен салыстырғанда технологиялар (ст. 8) мен капиталға (ст. 9) қол жеткізу бойынша міндеттемелер әлдеқайда жұмсақ болып келеді. Бұл шарттың теңгерімшілігінің болмауы мәселесін тудырады.

Үшіншіден, ДЭХ – тың кейбір инвестициялық нормалары бір-біріне

қарама – қайшы келеді, ал иерархиялылықты анықтауда айқындықтың болмауы тиісті қатынастарды қалай реттеу қажет екенін нақтылы анықтауға мүмкіндік бермейді. Мысалы, ДЭХ- тың 10 бабының 1 тармағындағы қатаң инвестиция алды нормасы (инвесторларға «тең құқылы» жағдай тудыру міндеттілігі) өзінің сипаты бойынша ДЭХ- тың 10 бабының 2 тармағындағы жұмсақ инвестиция алды нормасына сәйкес келмейді (кемсітушіліксіз режим жасауға ұмтылыс). Қорғаныс түсініктемесімен белгіленген ДЭХ тарапының инвестициялық келісімдерді бұзуына міндетті түрде тиым салынатыны (п. 1 ст. 10) белгілі бір шарттарды сақтаған жағдайда мұндай әрекетті жасауға мүмкіндік беретін 13 бапқа сәйкес келмейді (экспроприация эффектісі бар).

ДЭХ реттейтін басты мәселелерге келетін болсақ оларды жетілдірудің кең көлемдегі мүмкіншіліктері бар екенін анықтауға болады. Мысалға И.В.Гудков қарастырған ДЭХ- тың инвестициялық және транзиттік ережелерін алуға болады [6].

Көріп отырғанымыздай аталған нормалар көп жақты құралдарды құрастыруда прогрестің жоқтығымен сипатталатын инвестицияларды халқаралық реттеу саласындағы «статикалық» жағдаймен де, энергетика саласына шет елдік инвесторлардың қол жетімділігін шектеуді қолданатын егеменді құқықтарды сақтауға ерекше маңыз беретін келісуші тараптардың заңнамаларының даму логикасымен де сәйкес келмейді. Осы жағынан алып қарағанда ДЭХ парадоксті жағдай тудырады экономиканың дәстүрлі түрде ең жабық салаларының бірі болып келген энергетика либералдандыру мәселелеріне келгенде халық шаруашылығының өзге салаларының барлығының «алдында» болған болып шығады.

ДЭХ дауларды арбитражды шешу тетігін қарастырады. Экономиканың стратегиялық саласының қызмет етуінің маңызды мәселелерін реттейтін нақтылы қалыптастырылмаған нормаларды

қолдануды халқаралық арбитражға ұсыну салдарын болжап болмайтын қатерлі қадам болып табылады. Арбитраж мұндай жағдайда құқықты қолданушы емес, құқық шығармашылығы қызметімен айналысуы тиіс болады, мұның өзі келісуші

тараптардың егеменді мүдделеріне сәйкес келмейді. Арбитраждың құпиялылық сипаты және прецеденттік көзқарастың болмауы ДЭХ- ты қолдану тәжірибесінің ашықтығы мен кезеңділігіне теріс ықпал ететін болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1 Конвенция Организации Объединенных Наций по морскому праву. Заключена 10 декабря 1982 года. Официальный сайт ООН: www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_r.pdf 15.11.2022
- 2 Официальный сайт Энергетической Хартии: <http://www.energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty/> 15.11.2022
- 3 Указ Президента Республики Казахстан от 18 октября 1995 г. N 2537 «О ратификации Договора к Энергетической Хартии и Протокола к Энергетической Хартии по вопросам энергетической эффективности и сопутствующим экологическим аспектам» // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан «Адилет»: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U950002537> 17.11.2022
- 4 Правовые вопросы становления и трансформации нефтегазового рынка в условиях финансового кризиса и после него. В кн.: Право и бизнес в условиях экономического кризиса: опыт России и Германии. М., 2010
- 5 Василевская Д.В. Правовое регулирование отношений недропользования в Российской Федерации и зарубежных странах: теория и практика. М., 2010
- 6 Гудков И.В. Российский концептуальный подход и Договор к Энергетической хартии // Нефть, газ и право. 2009. N 6; 2010. N 1

References

1. Konvencija Organizacii Ob#edinennyh Nacij po morskому pravу. Zakljuchena 10 dekabrja 1982 goda. Oficial'nyj sajt ООН: www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_r.pdf 15.11.2022
2. Oficial'nyj sajt Jenergeticheskoj Hartii: <http://www.energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty/> 15.11.2022
3. Ukaz Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 18 oktjabrja 1995 g. N 2537 «O ratifikacii Dogovo-ra k Jenergeticheskoj Hartii i Protokola k Jenergeticheskoj Hartii po voprosam jenergeticheskoj jeffektivno-sti i soputstvujushhim jekologicheskim aspektam» // Informacionno-pravovaja sistema normativnyh pravovyh aktov Respubliki Kazahstan «Adilet»: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U950002537> 17.11.2022
4. Pravovye voprosy stanovlenija i transformacii neftegazovogo rynka v uslovijah finansovo-go krizisa i posle nego. V kn.: Pravo i biznes v uslovijah jekonomicheskogo krizisa: opyt Rossii i Germanii. M., 2010
5. Vasilevskaja D.V. Pravovoe regulirovanie otnoshenij nedropol'zovanija v Rossijskoj Fede-racii i zarubezhnyh stranah: teorija i praktika. M., 2010
6. Gudkov I.V. Rossijskij konceptual'nyj podhod i Dogovor k Jenergeticheskoj hartii // Neft', gaz i pravo. 2009. N 6; 2010. N 1

Сведения об авторе:

Нурекешов Талап Кайратович

Лауазымы: PhD докторы, азаматтық-құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушы.
AlikhanBokeikhan University

Почталық мекен-жайы: Индекс 071400, Семей қ., Абая көшесі 14

Ұялы тел: 87753993850

Нурекешов Талап Кайратович

Должность: доктор PhD, старший преподаватель кафедры гражданско-правовых дисциплин.
AlikhanBokeikhan University

Почтовый адрес: Индекс 071400 г. Семей, ул. Абая 94
сот.тел: 87753993850

Nurekeshov Talap Kayratovich

Position: PhD, Senior lecturer of the Department of Civil Law Disciplines. AlikhanBokeikhan University
Postal address: Zip code 071400 Semey, street. Abaya 94
cells. ph: 87753993850